

LEKSTUGAN PÅ EGEN HAND

NORDISKAMUSEET.SE

Välkommen!

Det här materialet innehåller information och inspiration till dig som bokat ett besök på egen hand i Nordiska museets Lekstuga.

INNEHÅLL I MATERIALET

- Praktisk information om besöket
- Förberedelser innan besöket
- Livet på landet på 1890-talet
- På plats i Lekstugan
- Kopplingar till läroplaner
- Rollkort
- Karta över Lekstugan

PRAKTISK INFORMATION

När er grupp kommer till museet ska ni gå till tillgänglighetsentrén till höger om den stora trappan. Kom i god tid! En värd hämtar er där. Värden visar er var ni kan lämna ytterkläder och väskor och följer er upp till Lekstugan. Snart är det dags att resa till 1890-talet!

Tänk på

- Inne i Lekstugan finns inga toaletter, passa på att gå på toa när ni kommer till museet.
- Inne i Lekstugan får ni inte äta eller dricka (förutom vatten). Det går bra att äta matsäck efter ni har varit i Lekstugan. Värden berättar var matsäcksplatsen är.
- Senast fem minuter innan er tid är slut är det dags att börja ställa till baka det ni lekt med. Integrera gärna städningen i leken.
- Ni vuxna ansvarar för barnen under besöket.

En resa i tiden

När ni kliver in i Lekstugan reser ni tillbaka till tiden runt 1890 och till en liten bondgård någonstans i Sverige eller Norden. Med hjälp av lek och fantasi ska ni tillsammans ta hand om gårdens djur, hämta ved och vatten, laga mat på vedspisen, ta hand om tvillingarna i vaggan och många fler sysslor.

Ni vuxna sätter barnen och er själva i arbete med hjälp av rollkorten som ni får i materialet. Det gäller att ni arbetar flitigt, annars kanske gårds-
tomten blir arg och straffar er!

Förberedelser innan besöket

Förberedelser för er vuxna

- Läs informationen om Livet på landet på 1890-talet (sidan 3).
- Läs också de olika rollkortet och bestäm vem av er som har vilken roll. Lev er in i leken och dramat!

Förberedelser tillsammans med barnen

- Prata gärna med barnen om hur det kunde vara att leva för länge sedan utan elektricitet, mobiler och rinnande vatten. Hur blev det varmt hemma och hur lagades maten?
- På 1890-talet lever de flesta människor i Norden på landsbygden. Maten kommer till stor del från egna odlingar eller egna djur som kor, får eller höns.

Det var inte unikt för Sverige och Norden. Människor i hela världen har levt och lever fortfarande på liknande sätt.

Prata med barnen om att de kommer att behöva använda sin fantasi när ni kommer till Lekstugan. Där ska ni med hjälp av fantasin ta hand om gårdens djur, hämta ved och vatten, laga mat på vedspisen, ta hand om tvillingarna i vaggan och många fler sysslor.

Livet på landet på 1890-talet

På 1890-talet bor de flesta på landet. Många bondgårdar är små. De har två eller tre kor, några får, en häst, lite höns och kanske en gris som slaktas till jul.

Från djuren får människorna ull, skinn, kött och gödsel till åkrarna där det växer råg, korn, havre eller vete och potatis. I skogen hämtar människorna timmer, ved och bär.

En del varor köper människorna i handelsboden, som till exempel kaffe, socker, kryddor, snus och salt sill. På 1890-talet börjar industrialismen att märkas mer och mer. I handelsboden säljs till exempel industritillverkade stearinljus och konservburkar!

Alla äger inte egna gårdar, många arbetar som piga eller dräng på någon annans gård. En del sysslar också med hantverk, till exempel skomakaren.

Under 1800-talets andra hälft lämnar många människor Sverige för att få ett bättre liv. I Handelsboden säljs biljetter till Amerika, och i fönstret i drängens bostad (en trappa upp i rummet där det hänger kläder) finns brev från släktingar som redan emigrerat.

ARBETSFÖRDELNING OCH GENUSROLLER PÅ 1890-TALET

På 1890-talet är en del arbetsuppgifter könskodade. Kvinnor kan vid behov utföra männens arbete, men det är mindre accepterat för män att utföra vissa av kvinnornas arbetsmoment som till exempel mjölkning.

Mor

Mors arbete pågår en stor del av dygnet och året. Hon hjälper till ute på åkrarna men har också huvudansvar för det tunga arbetet i lagården med mjölkning, mockning med mera.

Hon tar också hand om grisen, hönsen och fåren men inte hästen. Det är mor som kardar, spinner, väver, stickar och syr familjens kläder. Hon lagar mat, sköter hushållet och tar hand om den tunga tvätten. Hon tar också hand om barnen och äldre släktingar.

Far

Far har huvudansvar för arbetet med jorden. Han gödslar, plöjer, sår och skördar. Det som odlas ska räcka till mat till familjen. Hö från ängar och löv från skogen ska räcka till att utfodra djuren. Annars måste de kanske slaktas. Far lagar också hus och stängsel och ansvarar för att familjen har ved till vintern. Han sköter också om gårdens häst.

Barnen

Pojkar skolas in i männens arbetsuppgifter och flickorna skolas in i kvinnornas arbetsuppgifter. Alla barn rensar ogräs, hämtar ved och vatten, passar syskon, hjälper till att ta upp potatis, vallar djuren i skogen, går med matkorgar till vuxna som arbetar långt hemifrån. Barnen plockar också bär i skogen.

Folkskolestadgan införs 1842 och i slutet av 1800-talet borde alla barn gå cirka sex år i folkskola. Men många barn går bara i skolan då och då eller på deltid, deras arbetskraft behövs hemma.

Alla barn förväntas lyda de vuxna och göra som de blir tillsagda. De ska lära sig veta hut och låta maten tysta mun.

En utökad familj

Det är inte ovanligt att ha sina föräldrar boende kvar på gården. Det kan också finnas en anställd dräng eller en piga. Bostadshusen är små, och människor lever nära varandra.

Folktro och skrock

Brunnsgubben används av de vuxna för att skrämma barnen så att de är försiktiga vid brunnen. Om ett barn trillar ned är det svårt att rädda det.

Vättar bor under golvet och marken. De ser ut ungefär som människor och tycker inte om när vi stampar i golvet eller låter för mycket. Titta in i fönstret ovanför bron!

Gårdstomten bor i stallet hos sitt favoritdjur, hästen. Han är liten, men kan bli mycket arg om vi människor inte sköter våra sysslor. Gårdstomten förväntar sig en tallrik risgrynsgröt med en smörklick på julafton. Det är hans lön för året som gått.

Näcken bor i strömmande vatten. I Lekstugan brukar han sitta under bron. Han spelar så vackert på sin fiol att människor lockas ned i vattnet och drunknar. Men, om du har stål i fickan eller på kläderna så bryts förtrollningen.

På plats i Lekstugan

Här finns ett förslag på hur ni kan lägga upp besöket när ni är på plats i Lekstugan.

1. Gemensam samling
2. Aktiviteter i grupperna
3. Återsamlingar
4. Avslutning

1. Gemensam samling

- Samla gruppen vid samlingsplatsen, se markering på kartan.
- Prata med eleverna om...
... att ni nu reser tillbaka till tiden runt 1890 och till en liten bondgård någonstans i Sverige eller Norden. Det är viktigt att använda fantasin som hjälp när ni ska göra alla de sysslor som fanns på gården, till exempel ta hand om djuren, hämta ved och vatten, laga mat på vedspisen, ta hand om tvillingarna i vaggan.
- Berätta för barnen vilka roller som ni vuxna kommer att ha och att de vuxna kommer att sätta barnen i arbete. Det gäller att ni arbetar flitigt, annars kanske gårdstomten blir arg och straffar er!
- Berätta hur länge ni ska hålla på och att ni ska avsluta med att ställa i ordning. Om ni vill ha gemensamma återsamlingar under tiden som grupperna är i gång, så kan ni informera barnen om det också.
- Dela in barnen i grupper så att de vet vilken vuxen de ska vara med. Visa var de olika platserna i Lekstugan finns och låt grupperna gå iväg.

Handelsfru – Handelsboden

Ladugårdspiga

Stalldräng – Stallet

Mor/far i stugan

2. Aktiviteter i grupperna

Ni vuxna sätter barnen och er själva i arbete med hjälp av rollkorten som ni får i materialet och som finns på plats i Lekstugan. Lev er in i leken och dramat för att engagera barnen och förstärka låtsasleken.

3. Återsamlingar

Under tiden som grupperna är i gång med sina aktiviteter kan ni ha gemensamma återsamlingar kring ett visst tema. Ni kan också välja att berätta om ett tema i samband med avslutningen. Information om respektive tema hittar ni i Livet på landet på 1890-talet.

Teman

- Folktro och skrock
- Arbetsfördelning på gården
- Livet på landet på 1890-talet

Avslutning

Avsluta aktiviteterna i grupperna med att ställa tillbaka sakerna som ni har lekt med. Samla barnen vid samlingsplatsen. Här kan ni anpassa aktiviteten utifrån hur mycket tid ni har och vad som fungerar bra i er grupp.

Förslag på avslutning:

- Barnen berättar för varandra vad de gjort i de olika grupperna.
- Ni går runt tillsammans i lokalen och visar och berättar om de olika platserna.
- Barnen ger exempel på likheter och skillnader på att vara barn i dag och på 1890-talet.
- Ni berättar om något av de teman som finns som förslag under Återsamlingar.

Kopplingar till läroplanen

Förskolans läroplan, Lpfö 18

Mål

Förskolan ska varje barn förutsättningar att utveckla

- nyfikenhet, kreativitet och lust att leka och lära,
- fantasi och föreställningsförmåga,
- förmåga att använda och förstå begrepp, se samband och upptäcka nya sätt att förstå sin omvärld,
- sin kulturella identitet samt kunskap om och intresse för olika kulturer och förståelse för värdet av att leva i ett samhälle präglad av mångfald samt intresse för det lokala kulturlivet.

Grundskolans läroplan (Lgr 22)

Utdragen nedan är från Lgr 22. Motsvarande formuleringar återfinns i läroplanerna för anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan.

FÖRSKOLEKLASSEN

Syfte

I undervisningen ska eleverna genom leken ges möjlighet att bearbeta intryck, pröva olika identiteter, utveckla kreativitet samt sin förmåga att samarbeta och kommunicera.

Centralt innehåll

- Naturen och människors levnadsvillkor på hemorten och andra platser under olika tider, utifrån elevernas erfarenheter och intressen.
- Initiera, organisera och delta i lekar av olika slag.

GRUNDSKOLAN

Samhällsorienterande ämnen

Centralt innehåll årskurs 1–3

- Skildringar av människors levnadsvillkor förr i tiden, till exempel i barnlitteratur, sånger och filmer. Minnen berättade av människor som lever nu.
- Hemortens historia och vad närområdets platser, byggnader och vardagliga föremål kan berätta om livet där under olika tider.

Historia

Centralt innehåll årskurs 4–6

- Historiebruk kopplat till tidsperioden cirka 1800–1900, till exempel hur historiska händelser och aktörer framställs i böcker och på museer.

Ladugårdspiga

Du är anställd på gården ett år i taget. Du arbetar för mat och bostad men får ibland en slant. Du ingår i samma hushåll som familjen och bor i pigkammaren. Kanske drömmer du om att få gifta dig med stalldrängen, och att ni sedan ska skaffa en egen liten gård? Det var kvinnors, och flickors jobb att mjölka och sköta kor, höns och grisar.

I rollen som ladugårdspiga leder du arbetet i stallet. Du får tips om olika sysslor nedan.

UPPGIFTER

Gör rent i ladugården

Sopa golvet och ta bort låtsas-kobajs med en spade. Lägga det på gödseistacken bredvid det stora vagnshjulet vid ladugårdsväggen. Berätta gärna att göra rent hos djuren kallas att mocka.

Bajset är bra! Det använder vi som gödsel på åkern, så att det växer bättre.

Hämta vatten

Ge djuren vatten från brunnen.

Tips! Ni måste säkert gå flera rundor...

Har korna bajsat igen?

Kanske har de druckit upp vattnet? Eller ni kanske behöver ta rast och vill hälsa på hos drängen i stallet?

Mjölka korna

Låtsasmjölka ner i stävan, sila

mjölk och bär in den till stugan.

Tips! Om korna inte står stilla så klappa dem och prata med dem!

Berätta gärna att hö är torkat gräs, medan halm är de gula, torra stråna som blir kvar när man skördat och tröskat säd. Korna mjölkar bättre på sommaren och sämre på vintern.

Plocka ägg

Leta rätt på dem och putsa dem.

Kanske kan ni använda dem att betala med i Handelsboden?

Tips! Se till att några ägg kommer tillbaka så att hönsen kan värpa dem igen ...

Handelsfru/-man

Du äger handelsboden som ligger mitt i byn. Du har koll på alla dina stamkunder och vet hur de har det ekonomiskt där hemma. Du har gått i skola och har bott i staden och tror inte på tomtar och annat gammalt skrock. Du är duktig både på att läsa och räkna. I rollen som handelsfru /-man leder du arbetet i handelsboden.

Du får tips om olika sysslor nedan.

Tips! Det räcker ofta med att ha ett par barn som arbetar i Handelsboden.

UPPGIFTER

Packa upp varor

Det har kommit en varuleverans.

Packa upp varorna.

Vad är det för slags varor?

Undersök tillsammans.

Ställ i ordning

Ställ upp varorna snyggt i hyllorna och sopa golvet. Titta i lådorna, vad ligger där? Och i tunnorna, hur många sillar har ni?

Öva på att väga

Använd både vågen på disken och besman-vågen som hänger på väggen. Räkna ihop...

Berätta gärna att de flesta priser räknas i ören och att många saker vi köper i paket idag säljs i lös vikt.

Kunderna

När någon kommer för att handla, se till att de niger eller bockar ordentligt. Kunderna måste uppföra sig i affären!

Betalning

Att ha kontanter är inte självklart men har de något att byta med i stället, kanske ägg till exempel? Annars får du eller ditt biträde skriva upp i boken hur mycket de är skyldiga.

Inventera

Räkna igenom varorna och skriv upp antalet varor på inventeringslistan. Saknas det något?

Köra färjan

Ibland måste barnen som arbetar i Handelsboden testköra färjan för att se att den fungerar ordentligt!

Mor/Far i stugan

Du är arbetsgivare för alla på gården och bestämmer vad som ska göras. Inne i stugan sätter du smådrängar och pigor i arbete med att sopa golvet, hämta låtsasvatten (ska hållas i de vita hinkarna), koka potatis och kaffe. Under bänken finns också skurborstar. Kanske fyller du en balja med låtsasvatten så att barnen kan skura golvet?

I rollen som Mor/Far i stugan leder du arbetet i stugan. Du får tips om olika sysslor nedan.

UPPGIFTER

Håll rent i stugan

Sopa golvet i stugan och se till att det är städat och diskat.

Gå till Handelsboden

Ni behöver handla i handelsboden. Hör med lagårdspigan om det finns ägg att byta med.

Kanske kan alla smådrängar och pigor gå tillsammans till Handelsboden?

Hämta vatten

Ni behöver vatten till matlagning och disk. Hämta vatten i de vita hinkarna.

Tips! Ni måste säkert gå flera runder...

Laga mat

Det är många munnar att mätta på gården. Koka potatis, stek fisk och duka upp till middag.

Koka kaffe

Koka kaffe till alla som arbetar på gården. Kanske bjuder du in alla i omgångar på kaffe i stugan?

Kom ihåg att alla måste göra som du säger, särskilt alla små pigor och drängar!

Stalldrängen

Du är anställd på gården ett år i taget. Du arbetar för mat och bostad men får ibland en slant eller en skvätt brännvin. Du ingår i samma hushåll som familjen men bor i ett uthus, i drängkammaren. Kanske drömmer du om att resa till Amerika?

Det var männens och pojkkarna jobb att sköta hästen. "Hästtjejer" är en modern företeelse. I rollen som stalldräng leder du arbetet i stalllet. Du får tips om olika sysslor nedan.

UPPGIFTER

Gör rent i stalllet

Hästen Brunte har bajsat! Det finns en spade i ett hörn. Använd den för att ta bort låtsasbajset! Lägga det på gödselstacken. Berätta gärna att göra rent hos djuren kallas att mocka. Bajset är bra! Det använder vi som gödsel på åkern, så att det växer bättre.

Hämta vatten

Brunte har jobbat hårt och är törstigt! Hämta vatten i brunnen. Använd ett av oken som hänger på väggen. **Tips!** Ni måste säkert gå flera runder...

Borsta Brunte

Det finns borstar så ni kan göra Brunte fin.

Mata Brunte

Låtsas att ni hämtar hö och havre på en tänkt höskulle (vind), ovanför hästen. Ge lite hö till ladugårdspigorna, om de frågar efter det. Berätta gärna att hö är torkat gräs, medan halv är de gula, torra stråna som blir kvar när man skördat och tröskat säd.

Leverera till Handelsboden

Det ligger säckar nedanför vagnen, lasta med hjälp av nätet och repet med krok. Kör mot Handelsboden. Kanske måste ni lassa av och ta färjan den sista biten?

Se till att dina drängar hålsar artigt inne i Handelsboden. Kanske har ni råd att köpa en pilsner som ni dricker på vägen hem? Åk sedan hem med Brunte. Och nu är han både törstig och hungrig igen...

Hitta i Lekstugan

📍 SAMLINGSPLATS

